Głuszkowski Michał, 2018, *Mieszanie kodów w kontaktach języków blisko spokrewnionych : na materiale polsko-wschodniosłowiańskiego kontaktu językowego*, w: Z polskich studiów slawistycznych. Ser. 13 t. 2: Językoznawstwo, prace na XVI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Belgradzie 2018 / pod red. Zbigniewa Grenia, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s. 41-50.

Michał Głuszkowski
UMK Toruń

Mieszanie kodów w kontaktach języków blisko spokrewnionych. Na materiale polsko-wschodniosłowiańskiego kontaktu językowego[1]

Zjawiska przełączania oraz mieszania kodów są ściśle związane z fenomenem dwujęzyczności. Definicje samego bilingwizmu są zróżnicowane pod względem zakresu opisywanego tym terminem zjawiska. Najbardziej restrykcyjne operacjonalizacje, np. Leonarda Bloomfielda (1933) lub Maximiliana Brauna (1937) odnoszą się do władania dwoma lub większą ilością języków na poziomie rodzimych użytkowników każdego z nich i w istotny sposób ograniczają grono osób, które mogłyby zostać określone jako dwujęzyczne (Skuttnab-Kangas 1981: 82; Haugen 1987: 14). Natomiast według założeń Roberta Halla (1952) lub Williama Mackeya (1962), którzy za bilingwizm uznawali po prostu umiejętność posługiwania się drugim i kolejnymi językami, bez określania dolnej granicy kompetencji w tym zakresie, za dwujęzycznych należałoby uznać praktycznie wszystkich, którzy chociażby rozpoczęli naukę języka obcego (por. Ibidem; Mackey 1962: 52). Do maksymalistycznych ujęć należy również najbardziej rozpowszechniona w literaturze przedmiotu definicja Uriela Weinreicha (1953), określająca bilingwizm jako „naprzemienne posługiwanie się dwoma językami[2]" (Weinreich 1963: 1). Ze względu na specyfikę sytuacji kontaktu polsko-wschodniosłowiańskiego, występującego bardzo często w wspólnotach mniejszościowych, w których jeden z języków jest w stadium zaniku, celowe będzie przyjęcie szerokiego rozumienia dwujęzyczności, ponieważ pozwoli na objęcie analizą występujących w tych społecznościach różnych indywidualnych postaci i stadiów bilingwizmu. Jednak nawet wówczas konieczne będzie przynajmniej częściowe ograniczenie pola badawczego, poprzez zastosowanie zaproponowanego przez E. Haugena uściślenia definicji dwujęzyczności, zgodnie z którym stan ten rozpoczyna się, „kiedy mówiący jest w stanie tworzyć znaczące wypowiedzi w innym języku" (Haugen 1969: 7). Dzięki powyższej operacjonalizacji

[1] Artykuł został napisany w ramach realizacji projektu „Przełączanie kodów w warunkach polsko-rosyjskiego bilingwizmu w polskiej wyspie językowej na Syberii (wieś Wierszyna k/Irkucka)" w ramach programu OPUS 12 o nr 2016/23/B/HS2/01200, sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.
[2] Tłumaczenie tego i kolejnych cytatów – MG.

przedmiotu badań możliwe będzie wyłączenie z analizy członków danej dwujęzycznej wspólnoty, którzy nie są dwujęzyczni lub ich znajomość drugiego języka ma charakter wyłącznie bierny, a więc zjawisko przełączania kodu nie będzie ich dotyczyć.

Podobnie, jak pojęcie dwujęzyczności, również definicja przełączania kodów wymaga wyjaśnienia i doprecyzowania. Biorąc pod uwagę różne postaci bilingwizmu, należy liczyć się także ze zróżnicowaniem towarzyszących mu zjawisk i procesów. O ile „czystej" dwujęzyczności, w ramach której jednostka jest w stanie posługiwać się każdym z kodów na poziomie reprezentowanym przez jednojęzycznego rodzimego użytkownika, zjawisko interferencji, a więc „odchyleń od norm któregokolwiek z języków" (Weinreich 1963: 1) będzie towarzyszyć rzadko, to u osób, których kompetencje językowe w zakresie jednego lub obu języków są niepełne, będzie ono nieodłącznym elementem wielu wypowiedzi. Nie zaskakuje zatem różnorodność definicji przełączania kodów, wśród których znajdziemy zarówno zbieżne z pojęciem interferencji („częściowe przełączanie kodów" u E. Haugena z 1957 r.), jak i z dwujęzycznością jako taką (ujęcie Della Hymesa z 1973 r.); (Хауген 1972: 72; Hymes 1980: 61–65).

Innym zjawiskiem, które wiąże się z dwujęzycznością, wyborem języka w sytuacji komunikacyjnej, a także z przełączaniem kodów, jest dyglosja, czyli względnie stabilna społeczna dyferencjacja funkcji dwóch języków lub odmian tego samego języka (por. Ferguson 1959: 336; Fishman 1985: 39). Dotychczasowe badania autora pokazują, że układ dyglosyjny w znacznym stopniu warunkuje nie tylko wybór języka w zależności o adresata, miejsca lub tematu rozmowy, ale także wpływa na jego zmianę podczas wypowiedzi, zwłaszcza w wypadku pierwotnego wyboru kodu nieprzypisanego do danej sfery tematycznej (Głuszkowski 2013: 272).

Dzięki zainteresowaniu, jakie zagadnieniu zmiany języka podczas wypowiedzi poświęcali zachodni językoznawcy i socjolingwiści, możemy się obecnie oprzeć na zaawansowanej bazie teoretyczno-metodologicznej. W kontekście niniejszej analizy duże znaczenie ma dokonane przez Petera Auera rozgraniczenie pojęć przełączania kodów (*code switching*) i ich mieszania (*code mixing*). Wyszedł on od krytyki podejścia J. Gumperza, opartego na zróżnicowaniu przełączania zachodzącego w związku ze zmianą okoliczności zewnętrznych (sytuacyjne przełączanie kodu) lub w tych samych warunkach (konwersacyjne lub metaforyczne przełączanie kodów); (Auer 1984: 90–91). Zdaniem P. Auera ważniejsze i bardziej trafne jest odniesienie nie do uwarunkowań zjawiska, lecz do jego natężenia. Przełączanie dokonuje się pomiędzy zdaniami lub frazami i ma charakter funkcjonalny, np.

1) *to u mńe mam'us'a tej wn'učk'i*$_{POL}$ | ***m'as'c'ėr po v'ėrxńėj ɑʒ'ėʒʒ'ė mušsk'oj i ž'ėnskəj***$_{ROS}$[3] (przykł. za: Golachowska 2012: 112),

podczas gdy do mieszania kodów dochodzi wewnątrz jednostek niższego rzędu, np.

2) *no ji vyc'ung'al'i dup'ėro sm'ołe*$_{POL}$ / ***d'ohet'*** / ***a d'ohet'***$_{UKR}$ / *'užvy smaruv'al'i* / *upš'ąš* / *a to smoło v'ozy*$_{POL}$ (przykł. za: Janiak 1995: 136).

Przełączanie bywa często zauważane przez mówiących, a więc może podlegać kontroli osoby dwujęzycznej, natomiast mieszanie częściej dokonuje się bez udziału świadomości (Auer 1999: 309). Jednocześnie należy pamiętać, że przypadki mieszania kodu są zarazem formą jego przełączania, zatem należy je rozpatrywać jako szczególną formę tego zjawiska, a nie odrębny fenomen.

W kontekście opisu mieszania kodów w językach blisko spokrewnionych, do których należą polszczyzna i polskie dialekty z jednej strony oraz języki i dialekty wschodniosłowiańskie z drugiej, ważnym uzupełnieniem wspomnianych wyżej definicji jest typologia zaproponowana przez Pietera Muyskena. Wyróżnił on trzy typy mieszania kodów: wtrącający (*insertional*), alternacyjny (*alternational*) oraz kongruentną leksykalizację (*congruent lexicalization*); (Muysken 2000: 3).

Wtrącające mieszanie kodów polega na umieszczeniu elementu języka L2 w strukturze składniowej należącej do języka L1, przy czym element „wtrącany" jest znacząco mniejszy i składa się z jednego lub kilku wyrazów (najczęściej należących do tej samej jednostki leksykalnej); (por. Muysken 2000: 7), np.

3) *zb'ėg'ają s'ė tək nə pəč'ątku m'ajɑ fš'ysk'e t'ak'ė s'v'entɑ | i m'y ćeš'ymy s'ė, ńė t'ylko f tėn ʒ'eń | jak m'uv'ą o m'ajsk'im dń'u | 'ale nɑ fš'ysk'e'*$_{POL}$ ***rel'igj'oznyjė***$_{ROS}$ | *okol'ičność'ove, państf'ovovė spotk'ańɑ'*$_{POL}$

Alternacyjny typ mieszania kodów wiąże się z wyraźnym przejściem z języka L1 na L2, pociągającym za sobą zmianę zarówno na poziomie leksyki, jak i morfologii oraz składni (por. Muysen 2000: 7). Od wtrącania alternację różni więc zakres ilościowy i jakościowy zjawiska, ponieważ nie obejmuje ona już pojedynczych wyrazów, ale całe struktury składniowe np.

4) *d'a ɑ p'ośl'ė m 'iłyjė mɑj'i dərɑg 'ijė | nɑp 'isənɑ v b'ožyjim p 'is'ańiju*$_{ROS}$ | ***i uś'ońʒ́ė nə stol'icy p'otr'ovėj m'ojėj uś'ońʒ́ė nə stol'icy / ɑ b'eńʒ́ė to l'ičbɑ člov'ečɑ***$_{POL}$

[3] Przytaczane w tekście przykłady zapisywane są zgodnie przy wykorzystaniu znaków transkrypcji slawistycznej, przy czym cytaty z prac innych autorów zostały poddane graficznemu ujednoliceniu. Na końcu tekstu został zamieszczony spis sytuacji językowych, których dotyczą omawiane fragmenty wypowiedzi.

Ostatni z wyróżnionych przez P. Muyskena typów, kongruentna leksykalizacja, odnosi się do sytuacji, w których wypowiedź zawiera elementy, które mają cechy obydwu zaangażowanych w kontakt języków, co nie pozwala ich jednoznacznie przyporządkować do żadnego z nich, np.

5) pαm’ˈor$_{ROS}$ *xlʹop | to*$_{ROS-POL}$ n’ėsˈut$_{ROS}$ *xlʹopy | a bʹabα | to*$_{ROS-POL}$ užˈe n’ėsˈut$_{ROS}$ *bʹaby*$_{ROS-POL}$

W przykładzie 5) w wypowiedzi w rosyjskiej gwarze, używanej przez mieszkających w Polsce starowierców, pojawiła się leksyka należąca również do zasobów słownikowych potocznej polszczyzny, którą dana społeczność także się posługuje. Wykorzystanie elementów wspólnych (L1-L2) w wypowiedzi w języku L1 nie jest odbierane jako przełączenie, czy też mieszanie kodu. Kongruentnie leksykalizowane fragmenty wypowiedzi zwracają większą wagę, kiedy stają się miejscem, w którym dokonuje się przejście z języka L1 na L2 (Muysken 2000: 8–9), np.

6) *To prʹoše | mʹože rʹence tšʹeba ʹumycʼ*$_{POL}$ | *gʒʼė to*$_{ROS-POL}$ ***majʹa ʒʼʼetočka*** || **vot** | ***a ʹetə rʹučkʼi vʹycʼirəcʼ***$_{ROS}$ (przykł. za: Golachowska 2012: 112),

Kongruentna leksykalizacja jest charakterystyczna dla kontaktów języków blisko spokrewnionych, ponieważ wówczas zdecydowanie łatwiej o nałożenie się fragmentów kodu, jak w przytoczonym powyżej przykładzie 6), gdzie na styku polskiej i rosyjskiej części wypowiedzi znalazły się elementy mogące należeć, zarówno do jednego, jak i drugiego kodu. Podobieństwo i zakres nakładających się cech L1 i L2 w wypadku wspólnych fragmentów kodu mogą być różne. Gerd Hentschel i Sviatlana Tesch podczas analizy trasianki, czyli rosyjsko-białoruskiego kodu mieszanego, skorzystali z koncepcji André Martineta, opartej na rozróżnieniu dwóch poziomów artykulacji: planu treści (*signifié*), czyli leksyki i struktur składniowych oraz morfonologicznych, a także planu wyrażania (*signifiant*), czyli fonetyczno-fonologicznego. Leksemy występujące w językach blisko spokrewnionych mogą być: a) identyczne zarówno na poziomie głębokim – morfonologicznym, jak i powierzchniowym – fonetyczno-fonologicznym, np. pol. b'abα i ros. b'abα[4]; b) identyczne na poziomie głębokim, ale różne na poziomie fonetyczno-fonologicznym, np. n'ogα i nαg'a, lub ž'ekα i r’ėk'a, a także c) różne na obydwu poziomach, np. č'ytα i čyt'ajėt (por. Теш, Хенчель 2009: 210). Duże nasycenie wypowiedzi danej społeczności elementami wspólnymi dla obu

[4] Choć zakres znaczeniowy wyrazu w obydwu językach może się różnić, w kontekście analizy kongruentnej leksykalizacji istotna jest identyczność formy oraz zbieżność przynajmniej jednego ze znaczeń. W przypadku wyrazu b'abα, zarówno w rosyjskiej gwarze, jak i w języku polskim, zbieżność obejmuje znaczenia: ‘kobieta’; ‘starsza kobieta’.

kodów oraz częste przypadki mieszania kodów sprzyjają powstawaniu kodu mieszanego (w terminologii Auera określanego jako *fused lect*), który z czasem może ulegać stabilizacji (Auer 1999: 309). Nie jest to jednak oczywisty kierunek ewolucji bilingwizmu, ponieważ znane są przykłady społeczności, których członkowie często zmieniają język podczas wypowiedzi, lecz nie dochodzi w nich do trwałego zmieszania kodów (por. Głuszkowski 2012: 37).

Dodatkowym problemem opisu zmiany języka podczas wypowiedzi jest rozróżnienie tego zjawiska od różnych form interferencji, a zwłaszcza zapożyczeń leksykalnych (adaptowanych i nieadaptowanych), a w kontakcie języków pokrewnych także kalk różnych typów. Terminy „wstawka" i „wtrącające przełączanie kodów" możemy uznać za różne określenia tego samego zjawiska, ale należy je wyraźnie oddzielić od zapożyczeń, czyli elementów języka L2, które podlegają adaptacji oraz integracji systemowej w języku L1, a więc mają od nich inną naturę. Problematyczną kwestią jest rozróżnienie zapożyczeń od zapożyczeń okazjonalnych, które w adaptowanej lub nieadaptowanej postaci pojawiają się w wypowiedziach osób dwujęzycznych *ad hoc* i ich dalsza integracja nie jest obserwowana, np.

7) *pat'om v'owk paš'ow p'ić vad'y | i zob'ačyw lěśń'ičy | i v'owka* ***zab'ił*** *i raść'ow*

W przytoczonym powyżej fragmencie tekstu w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców oprócz przełączenia kodu znalazło się także zapożyczenie okazjonalne, które nie zostało później odnotowane, ani u innych osób, ani u danego informatora, a jego niska kompetencja językowa w zakresie gwary jest dodatkowym argumentem świadczącym, że adaptowany akcentuacyjnie element polskiego kodu służył chwilowemu zaspokojeniu potrzeby uzupełnienia wypowiedzi. W podobnych wypadkach pomocne jest ujęcie diachroniczne, proponowane przez Ada Backusa i Margreet Dorleijn (Backus, Dorleijn 2009: 79). Analiza trwałości i powtarzalności przenoszonego i adaptowanego elementu pomaga stwierdzić, czy badany element zintegrował się z językiem-biorcą w szerszym zakresie. W ten sposób możemy stwierdzić, czy wstawka, czyli przełączenie kodu, stało się zapożyczeniem.

Omówione do tego miejsca problemy teoretyczne mają charakter uniwersalny i albo dotyczą wszystkich sytuacji mieszania kodów, albo odnoszą się do kontaktów języków blisko spokrewnionych, niezależnie od ich miejsca w klasyfikacji genetycznej. W świetle naszych rozważań istotne jest wskazanie, w jakich aspektach specyfika badanych sytuacji bilingwizmu polsko-wschodniosłowiańskiego będzie wymagała innego podejścia. Rozwój aparatu teoretycznego oraz metodologicznego w zakresie badań przełączania i mieszania kodów wynika głównie z szeroko zakrojonych analiz wielopokoleniowej dwujęzyczności dużych

grup społecznych, m.in. imigranckich w krajach Europy Zachodniej i Ameryce. Tego typu społeczności, często funkcjonujące w środowisku miejskim, liczą wystarczająco wielu członków, aby wykształciły się w ich ramach grupy pokoleniowe, co prowadzi do ciekawych zjawisk związanych z traktowaniem kodu mieszanego nie jako „produktu ubocznego" bilingwizmu, ale jako sposobu wyrażenia własnej tożsamości przez nastolatków, którzy mając świadomość swojej inności dodatkowo ją podkreślają poprzez specyficzny język – niezrozumiały dla jednojęzycznych rówieśników, ale i dla starszych członków ich własnej wspólnoty (por. Jørgensen 1998: 242). Czynniki demograficzne, a także społeczno-ekonomiczne i kulturowe nie pozwalają na proste przenoszenie rozwiązań teoretycznych z badań dwujęzycznych grup liczących ponad milion lub przynajmniej kilkaset tysięcy osób, jak Turcy w Niemczech, Rosjanie w Izraelu lub nosiciele wybranych dialektów we Włoszech (por. m.in. Remennick 2003; Jørgensen 2003; Dal Negro, Vietti 2006), na niewielkie społeczności polskie na Wschodzie lub wschodniosłowiańskie diaspory na terenie Polski. Podstawowe różnice dotyczą nie tylko liczebności, ale również rozproszenia terytorialnego, a także wiejskiego charakteru wielu wspólnot z dwujęzycznością polsko-wschodniosłowiańską. Bilingwizm takich społeczności, jak Rosjanie-staroobrzędowcy w Polsce, potomkowie polskich emigrantów i zesłańców na Syberii, Polacy na europejskich terenach byłego ZSRR czy wiejskie wspólnoty we wschodniej Polsce posługujące się gwarami ukraińskimi, z różnych względów znajduje się w fazie zagrożenia lub zaniku, co sprawia, że podstawową przyczyną zmiany języka podczas wypowiedzi nie jest gra językowa wynikająca z dobrej znajomości dwóch kodów, jak w dużych imigranckich grupach na Zachodzie, ale niedostateczna kompetencja w zakresie języka przodków. Wiele przypadków zmiany językowej i zaniku bilingwizmu dokonuje się na oczach badaczy (Głuszkowski 2010) lub dokonało się w ciągu ostatniego ćwierćwiecza (Janiak 2004: 131–132; 144).

Za wspólną analizą przełączania kodów w warunkach dwujęzyczności polsko-wschodniosłowiańskiej, a jednocześnie odrębną o bilingwizmu innych społeczności, przemawiają także uwarunkowania strukturalne i kulturowe. W wypadku tych pierwszych należy podkreślić zbieżność interferencji zachodzącej w polszczyźnie pod wpływem języków i dialektów wschodniosłowiańskich, niezależnie od tego, w jakiej części byłego ZSRR znajduje się badana diaspora. Do zastąpienia polskich palatalnych spółgłosek *ć, ś, ź, ʒ́*, palatalizowanymi *t', s', z', ʒ'*, kalk składniowych lub redukcji samogłosek nieakcentowanych dochodzi zarówno na Ukrainie, jak i w Estonii lub na Syberii, np.

8) wymowa [*b'enʒ'ė*] zamiast pol. [*b'ęʒ́e*]

9) *mʹuv'ił tym ʹestońčykom | pʹatšćė co ʹońi rʹob'om |* ***ʹučćė śę u ńʹix*** (por. ros. *учиться у кого*).

Wspólne dla zachowań językowych Polaków na Wschodzie są także zapożyczenia leksyki związanej z radzieckimi realiami lub rosyjskie wstawki (przypadki wtrącającego przełączania kodów), np.

10) *ʒ́adek nʹaš bʹył* ***predsedʹaćelem*** *tʹego* ***okrʹuga***

11) *z v'ɑdrʹam'i po* ***k'ip'ɑtʹok****; udʹać śę po* ***gɑr'ʹačuju p'ʹišču*** (przykł. za: Belina 1990: 33).

Analogiczne sytuacje obserwowane są także w społeczności staroobrzędowców w Polsce, a jedyną różnicą jest kierunek zapożyczeń, co wiąże się ze statusem języków – w ZSRR językiem oficjalnym i dominującym był rosyjski, a polszczyzna miała status języka mniejszości, często funkcjonującego w warunkach wyspowych, natomiast w Polsce mniejszościowy status ma rosyjski dialekt. Dlatego też to język polski jest w tym wypadku źródłem, a rosyjska gwara – celem zapożyczeń. Problemy ze znalezieniem odpowiedniej leksyki mogą także powodować przejście na język dominujący: wstawki – przykład 12) i trwalsze alternacje – przykład 13).

12) ɑ jɑnˈa ščɑp''onəjɑ ńė bˈyłɑ$_{ROS}$ *pšʹećiv fśćėkl'ʹizny*$_{POL}$ | to tɑk sˈamɑ jˈa tˈož bɑjˈuś sɑbˈak$_{ROS}$ (przykł. za: Paśko et al. 2016: 226).

13) ɑ jɑnˈu ˈoj | sˈaʒ́ut pˈoślė pˈol'im śė jɑnˈu łɑmˈajėm | ńˈižėm nɑ drˈot | tə tɑk''ijė$_{ROS}$ <u>pɑ | po</u>$_{ROS-POL}$ *puwtʹorɑ mʹetrɑ | po dvʹa mʹetry*$_{POL}$ tɑk''ijė$_{ROS}$ | *drʹut | i te l'ʹiśće śė ńizʹawo na te drʹuty / pʹuźńėj śė sʹušy*$_{POL}$ (przykł. za: Paśko et al. 2016: 231).

O potrzebie badań zjawisk mieszania i przełączania kodów w sytuacjach kontaktu polsko-wschodniosłowiańskiego świadczą nie tylko liczne cechy łączące wspomniane społeczności oraz odróżniające je od dwujęzycznych wspólnot w innych częściach świata, ale również aktualny stan badań w tym zakresie. Problematyka ta była pomijana lub co najwyżej jedynie wzmiankowana w ogólnych studiach na temat dwujęzyczności polsko-wschodniosłowiańskiej, a jedynie dwóm społecznościom (potomkom polskich osadników w Wierszynie koło Irkucka oraz staroobrzędowcom w Polsce) poświęcono odrębne analizy (zob. m.in. Głuszkowski 2012; 2013; 2015). Długotrwały kontakt z większością badanych społeczności pozwolił na zgromadzenie możliwie różnorodnych materiałów, w tym także nagrań własnych informatorów, powstałych do ich celów prywatnych, bez udziału badaczy. Konfrontacja różnego rodzaju źródeł i społeczności funkcjonujących w sytuacji kontaktu dialektów i języka polskiego z językami i dialektami wschodniosłowiańskimi, pozwali na

uzyskanie możliwie wszechstronnego obrazu przełączania kodów w dwujęzyczności tego typu.

Spis sytuacji językowych:

- dwujęzyczność polsko-rosyjska (lub trójjęzyczność polsko-rosyjsko-białoruska) mniejszości polskiej na Białorusi (1, 6);
- dwujęzyczność polsko-ukraińska w Polsce (2);
- dwujęzyczność polsko-rosyjska (lub trójjęzyczność polsko-rosyjsko-estońska) mniejszości polskiej w Estonii (3, 9);
- dwujęzyczność polsko-rosyjska staroobrzędowców mieszkających w Polsce (4, 5, 7, 12);

dwujęzyczność polsko-ukraińska (lub trójjęzyczność polsko-ukraińsko-rosyjska) mniejszości polskiej na Ukrainie (8);

- dwujęzyczność polsko-rosyjska potomków polskich zesłańców i dobrowolnych osadników na Syberii (10, 11).

Bibliografia:

Auer 1984 – P. Auer, *On the meaning of conversational code-switching* // Auer P. et al. (red.), *Interpretive sociolinguistics*, Tübingen 1984, s. 87–112.

Auer 1999 – P. Auer, *From code-switching via language mixing to fused lects: toward a dynamic typology of bilingual speech* // „The International Journal of Bilingualism" 3, s. 309–332.

Backus, Dorleijn 2009 – A. Backus, M. Dorleijn, *Loan translations versus code-switching* // B. Bullock, A. Toribio (red.), *The Cambridge handbook of linguistic code-switching*, Cambridge 2009, s. 75–93.

Belina 1990 – J. Belina, *Ucieczka z kopalni* // J. Przewłocki (oprac.), *Wspomnienia sybiraków*, t. 6, Warszawa 1992, s. 27–52.

Dal Negro, Vietti 2006 – S. Dal Negro, A. Vietti, *The interplay of dialect and the standard in the anonymous street dialogues: Patterns of variation in northern Italy* // „Language Variation and Change" 18, s. 179–192.

Ferguson 1959 – Ch. Ferguson, *Diglossia* // "Word" 15, s. 325–340.

Fishman 1985 – J. Fishman, *Bilingualism and Biculturism as Individual and as Societal Phenomena* // J. Fishman et al., *The Rise and the Fall of Ethnic Revival*, Berlin-New York 1985, s. 39–56.

Głuszkowski 2010 – M. Głuszkowski, *Socjologiczne podstawy zmiany językowej. Na przykładzie społeczności staroobrzędowców w polskim otoczeniu językowym (region suwalsko-augustowski)* // B. Kodzis, M. Giej (red.), *Słowianie Wschodni na emigracji: Literatura - Kultura - Język*, „Studia i Szkice Slawistyczne" X, Opole 2010, s. 465–475.

Głuszkowski 2012 – M. Głuszkowski, *Przełączanie kodów czy kod mieszany? Aktualny stan bilingwizmu staroobrzędowców w regionie suwalsko-augustowskim* // „Acta Baltico-Slavica" 36, s. 27–39.

Głuszkowski 2013 – M. Głuszkowski, *Idiolektalne zróżnicowanie przełączania kodów w dwujęzyczności starowierców regionu suwalsko-augustowskiego*, „Acta Baltico-Slavica" 37, s. 265-275, doi: 10.11649/abs2013.017.

Głuszkowski 2015 – M. Głuszkowski, *Typy przełączania kodów w społeczności polskich emigrantów na Syberii – mieszkańców wsi Wierszyna koło Irkucka* // B. Kodzis, M. Giej (red.), *Słowianie na emigracji: literatura, kultura, język,* Racibórz–Opole 2015, s. 551–560.

Golachowska 2012 – E. Golachowska, *Jak mówić do Pana Boga? Wielojęzyczność katolików na Białorusi na przełomie XX i XXI wieku*, Warszawa 2012.

Haugen 1969 – E. Haugen, *The Norwegian Language in America: A study in bilingual behaviour*, Bloomington-London 1969 (1953).

Haugen 1987 – E. Haugen, *Blessings of Babel. Bilingualism and Language Planning, Problems and Pleasures*, Berlin-Amsterdam-New York 1987.

Hymes 1980 – D. Hymes, *Socjolingwistyka i etnografia mówienia*, przekł. K. Biskupski // M. Głowiński (red.), *Język i społeczeństwo*, Warszawa 1980, s. 41–82.

Janiak 1995 – B. Janiak, *Polsko-ukraińskie związki językowe na przykładzie gwary Niemirowa nad Bugiem. Fonetyka, fonologia, słownictwo*, Łódź 1995.

Janiak 2004 – B. Janiak, *Pogranicze językowe polsko-wschodniosłowiańskie (na podstawie fleksji ukraińskiej i polskiej gwary Niemirowa nad Bugiem*, Łódź 2004.

Jørgensen 1998 – J. Jørgensen, *Children's acquisition of code-switching for power-wielding,* // P. Auer (red.), *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*, London–New York 1998, s. 237–258.

Jørgensen 2003 – J. Jørgensen, *Linguistic construction and negotiation of social relations among bilingual Turkish-speaking adolescents in North-Western Europe* // „Journal of Multilingual and Multicultural Development" 1-2/24, s. 1–11.

Mackey 1962 – W. Mackey, *The Description of Bilingualism* // „Canadian Journal of Linguistics" 7, s. 51–85.

Muysken 2000 – P. Muysken, *Bilingual speech : a typology of code mixing*. Cambridge 2000.

Paśko-Koneczniak et al. 2016 – D. Paśko-Koneczniak, M. Ziółkowska-Mówka, M. Grupa, S. Grzybowski, A. Jaskólski, M. Głuszkowski, *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce. Wybór tekstów*, Toruń 2016.

Remennick 2003 – L. Remennick, *From Russian to Hebrew via 'HebRush': Intergenerational patterns of language use among former Soviet immigrants in Israel* // „Journal of Multilingual and Multicultural Development" 1-2/24, s. 431–453.

Skuttnab-Kangas 1981 – T. Skuttnab-Kangas, *Bilingualism or not? The education of minorities*, przekł. L. Malmberg, D. Crane, Clevdon 1981.

Weinreich 1963 – U. Weinreich, *Languages in contact. Findings and problems*, The Hague 1963 (1953).

Теш, Хенчель 2009 – С. Теш, Г. Хенчель, *Переключение кодов в трасянке (некоторые количественные наблюдения)* // Е. Руденко (red.), *Славянские языки. Аспекты исследования*, Минск, s. 209–215.

Хауген 1972 – Э. Хауген, *Языковой контакт* // *Новое в лингвистике* Вып. 6 (*Языковые контакты*), przekł. A. Żołkowskij, Москва 1972, s. 61-80.

Summary

Code mixing in the contact of cognate languages. Against the material of Polish-Eastern-Slavonic language contact.

The article is an attempt to find an adequate theoretical approach to characterize the phenomenon of code switching and code mixing in Polish-Eastern-Slavonic language contact. To

analyse the situation bilingual Eastern-Slavonic groups in Poland (Russian, Belarussian and Ukrainian minorities) and Polish minority in the East (Russia, Belarus, Ukraine but also Latvia, Estonia, Lithuania and other former Soviet Republics) one needs to define the phenomena of bilingualism and code mixing (as well as code switching). It is also important to find and characterize similarities and differences between examples of code mixing described in P. Auer's, P. Muysken's, R. Franceschini's and other authors' works on one side, and in Polish-Eastern-Slavonic bilingualism on the other.